

PUUTARHASTA LÖYTYY JOSKUS ARVOKAS KASVIKANTA:

Säilytä vanhojen kasvien tiedot

EMMA VANHATALO

Kansallinen kasvigeenivaraohjelma organisoii viljelykasvien monimuotoisuuden suojelua, jotta vaativiin suomalaisiin oloihin sopeutuneet viljelykasvit säilyisivät jälkipolvillekin.

TEKSTIT: MERJA HARTIKAINEN, MAARIT HEINONEN JA ELINA KIVIHARJU / LUONNONVARAKESKUS LUKE
KUVAT: LUONNONVARAKESKUS LUKE

Ilmoita vanhasta
kasvistasi tutkijoille!
[www.luke.fi/ilmoi-
takasvi](http://www.luke.fi/ilmoi-
takasvi)

SIIRTOLAPUUTARHAT tarjoavat upeat puitteet suomalaisten maatiaiskasvien, kuten vihannesten, juuresten, palkokasvien, marjapensaiden, hedelmäpuiden, koriste pensaiden ja perennojen kasvattamiseen. Kansallisen kasvigeenivaraohjelman puitteissa pitkäaikaissäilytykseen valitaan geneettisesti monimuotoista kasviainesta, joka on osoittautunut kestäväksi meidän ilmastossamme ja olosuhteissamme. Valintaperusteena voi lisäksi olla arvokas erityisominaisuus tai kulttuuriarvo.

Geenivarakasveja ylläpidetään Luonnonvarakeskuksessa hedelmä- ja marjakasvien, vihannesten ja yrttien sekä viherrakentamisen kasvien kenttäkokeilmissa. Säilymistä varmentavia kaksoiskokeilmiä on sijoitettu myös oppilaitoksiin. Tautiherkkien kasvilajien säilymistä varmistetaan kylmäsäilytyksessä nestetyypitankkeissa

Laukaassa. Siemensäilytyksen tekee Pohjoismainen geenivarakeskus NordGen, joka sijaitsee Alnarpissa Ruotsissa. Lisäksi varmuuskopiot siemenistä säilyvät Huippuvuorilla entiseen hiilikaivokseen tehdyssä siemensäilyttämössä ikeroudan alueella.

Vuosien varrella Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen MTT:n hallussa olleet kasvikoelmat on tarkastettu huolellisesti. Lisäksi maatiaiskantoja on etsitty kasvikuulutusin. Kasvigeenivaraohjelma kuuluttaa edelleen mahdollisia geenivarakasveja. Etsitty on muun muassa vanhoja koristekasveja, palkoviljojen maatiaisia ja vanhoja kauppalajikkeita sekä nimeltä tiedettyjä omenan ja päärynän paikallislajikkeita. Sinunkin puutarhastasi voi löytyä vanha geenivaraallisesti arvokas kasvikanta.

Keltapäiväniiljaa löytyi Jokioisten kartanon kasvillisuusinventoinnissa 2006 useista paikoista. 1900-luvun alun valokuvassa sitä on kasvanut hedelmätarhan yhteydessä. (viereinen sivu)

KUVAT TARJA HIETARANTA

Kuvissa on kolme kansalliseen säilytysohjelmaan hyväksyttyä Suomesta kerättyä karviaista. Punamarjainen karviainen on Juvalta ja vihreä "karvainen" karviainen Oulusta. Osmolan Iso Vihreä on vanha Suomessa jalostettu lajike.

SELVITÄ JA KIRJAA MUISTIIN MITÄ PALSTALLA KASVAA

Siirtolapuutarha voi olla paikkakunnan kasvillisuuden keskittymä, jossa kauan vanhan ajan perennat ja maistuvat vihannekset ovat alueen erikoisuuksia. Siirtolapuutarhurit myös tukevat biologisen monimuotoisuuden säilymistä kasvattamalla ja jakamalla monipuolista kasviainesta eteenpäin toisille harrastajille. Puutarhapalstan vanhat kasvit voivat kertoa omalta osaltaan omistajansa sukujuurista ja suvun vaihteista.

Puutarhan kasvillisuus hankitaan usein vähitellen, osa kasveista ostetaan, osa siirretään muista pihapiireistä ja osa saadaan esimerkiksi lähialueen harrastajilta. Tieto kasvien nimistä ja keräyspaikoista on usein istuttajan omaa muistitietoa. Kirjaamalla muistitieto ylös autetaan hienoja vanhoja kasvikantoja säilymään omistajanvaihdoksen yhteydessä.

Puutarhapalstan kartoittaminen kannattaa aloittaa selvittämällä, mitä monivuotisia vanhoja kasveja sieltä löytyy. Varsinkin villiintynyt vanha puutarha voi osoittautua kasvien aarreaksiksi. Aloitteijakin voi hyvin harjaantua kasvikartoitukseen käyttämällä määrittämissä, ja monet kasvintuntijat auttavat mielellään tunnistamisessa. Sekä tunnistettujen että vielä tuntemattomien kasvien sijainti kannattaa merkitä huolellisesti vaikkapa ruutupaperille itse laaditulle karttapohjalle. Kasvillisuutta voi myös valokuvata erityisesti niiden kukinta- ja marja-aikaan, koska kuvien avulla on helpompi saada selville

kasvin laji tai jopa lajikenimi. Jos kylvää vuosittain yksivuotisia kasveja omista siemenistä, kannattaa kirjata ylös mahdollinen alkuperäinen lajiketieto, siementen hankinta-aika ja paikka.

Puutarhapalstan ja sen kasvien historiasta voi saada tietoa haastattelemalla naapureita, entisiä omistajia tai muita alueen ihmisiä. Vanhoista valokuvista voi tunnistaa kasveja ja suurin piirtein ajoittaa monivuotisten kasvien ikää. Siirtolapuutarhapalstojen viljelijät voivat myös innostuessaan kerätä ja kartoittaa yhdessä alueen palstojen kasvillisuutta ja niihin liittyviä tarinoita sekä tallettaa alueelta löytyviä vanhoja kuvia oman alueensa puutarhahistoriikiksi.

VAALI JA HAALI VANHOJA KASVEJA

Puutarhakasveja on alun perin hankittu erityisesti kartanoihin, joista kestävimmat lajit ja lajikkeet levisivät lähipihoihin siemeninä, sipuleina, juurivesoina ja rönsytäminä. Kasvit leviävät naapurilta toiselle ja sukulaisten kesken yhä nykyäänkin. Tästä huolimatta osa vanhoista hyviksi havaituista kasveista eli perinnekasveista on jopa uhanalaisia, varsinkin työläät kaksivuotiset daaliat tai vähän huomiota saaneet sipulikkakasvit ovat saaneet väistyä kauppojen runsaan tarjonnan takia. Vaikka perinnekasvin viehättävät kukat olisivat vaatimatonta, ne voivat ihastuttaa tuoksullaan. Maatiaisvihannesten, -yrttien, -marjojen ja -hedelmien maku, muoto tai käyttötavat voivat olla ainutkertaisia, ja ne ovat pitkän

ajan kuluessa sopeutuneet paikallisiin oloihin. Niihin liittyvä tietous tulisi tallettaa tuleville sukupolville.

Puutarhan modernia kasvimateriaalia on mahdollista vaihtaa perinnekasveihin. Näitä perinnekasveja voi saada etsimällä niitä lähi- ja kotiseudun kasvinharrastajilta ja vanhojen puutarhojen omistajilta tai naapuripalstojen omistajilta. Niitä voi hankkia myös hyvin varustetuista taimimyymälöistä ja niihin erikoistuneista siemenliikkeistä ja yhdistyksistä. Vinkkejä vanhojen kasvien valintaan ja hoitoon saa perinnekasveista kertovista puutarhakirjoista, esimerkiksi Museopuutarha-kirjasta (Heinonen ym., 2014). Yksityisiltä henkilöiltä kasveja saataessa kannattaa kysyä kasviin liittyviä taustatietoja, kuten kasvin nimi, kuinka kauan sitä on viljelty, mistä se on saatu sekä käyttötapa. Kasveihin liittyvät tarinat ja sattumukset kannattaa tallettaa myös. Jotta taudit eivät leviäsi palstalta toiselle, kannattaa vastaanottaa terveitä puhtaaseen multaan ruukutettuja kasveja.

VIITTEET:

- HEINONEN M. ym. 2014. Museopuutarha: perustaminen ja hoito. MTT Kasvu 23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-523-3>
- KIVIHARJU E. (toim.) 2014. Viljelykasvien geenivarat talteen ja käyttöön. MTT Raportti 139. <http://www.mtt.fi/mtraportti/pdf/mtraportti139.pdf>
- Kansallisen kasvigeenivaraohjelman nettisivut löytyvät Luken sivulta www.luke.fi/ruoka-ja-maaseutu/

MAARIT HEINONEN

Pukkilan kartanon ryytimaalla Kaarinassa, on kasvatettu vanhoja rohdoskasveja, kuten lipstikkaa ja Kuusiston kartanoilta siirrettyä vanhaa humalaa.

EMMA VANHATALO

Papulanruusu on ollut suosittu kasvi kartanopuistoissa 1920-luvulla.

ONKO SINULLA VANHA KASVI, JOSTA HALUAISIT ILMOITTA?

Kasvaako puutarhassasi vanha raparperi tai sipulikasvi?

KANSALLINEN KASVIGEEIVARAHOJELMA kerää tietoa vanhoista viljelykasveista, joita tiedetään viljellyn tai jotka ovat kasvaneet paikallaan useiden vuosikymmenien ajan, mielellään jo 1940-luvulla tai sitä ennen. Kerättyjä tietoja käytetään geenivarojen säilytyksen suunnitteluun. Tätä varten on kehitetty sähköinen lomake, jolle pääsee kansallisen kasvigeenivaraohjelman nettisivujen kautta. Sivut sijaitsevat osoitteessa www.luke.fi/ilmoitakasvi.

Nyt etsitään tietoja vanhoista raparpereista, joita on viljelty 1940-luvulla tai sitä aiemmin. Tarinat, käyttötavat ja tiedot kasvin iästä ovat tärkeitä. Raparperinäytteitä kaivataan erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomesta, koska raparperikokoelmassa on useita rannikkoseudulta kerättyjä kasveja. Etenkin punamaltoiset tai maultaan vähähappoiset vanhat raparperit ovat kiinnostavia tai sellaiset, joista muistetaan lajikenimi.

Olemme myös kiinnostuneita vanhojen sipulikukki- en tiedoista, kuten tulppaaneista ja lumikelloista, sini-, sahrami-, tiikeri-, varjo- ja paratisililjoista. Näistä osa on uhanalaisia.

Lisäksi toivomme ilmoituksia herneen ja härkäpavun maatiaiskannoista ja vanhoista lajikkeista. ✨

Ilmoita vanhasta kasvistasi tutkijoille!
www.luke.fi/ilmoitakasvi

Puutarhapalstan vanhat kasvit voivat kertoa omalta osaltaan omistajansa sukujuurista ja suvun vaiheista.

Lajikenimeä vailla oleva Wendlan puutarhassa nähtävillä oleva kiinanpioni, joka löytyi kartanoprojektin aikana jokioislaisesta yksityispihasta. Sen on talon emäntä saanut Jokioisen kartanon puutarhurilta 1940-luvulla.

KTS. KUVA SIVULLA 2: Jokioisten kartanon kasvillisuutta esittelevässä Wendlan puutarhassa kukkivat heinäkuussa punaiset ja valkoiset varjoliljat. Jokioisten kartanon 1920-luvun valokuvista on tunnistettu kartanon edustalla kukkiva valkoinen varjolilja.

MERJA HARTIKAINEN

MIKA RAIVONEN

Raparperi